

УДК 343.712.3:343.341(1-87)

І. Г. Поплавський, доц.

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова,
кафедра кримінального права, кримінального процесу і криміналістики,
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

ВИКРАДЕННЯ ЛЮДЕЙ З МЕТОЮ ВИКУПУ ЯК ОДИН З НАПРЯМКІВ ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІЗОВАНИХ ЗЛОЧИННИХ УГРУПОВАНЬ З МІЖРЕГІОНАЛЬНИМИ ТА МІЖНАРОДНИМИ ЗЛОЧИННИМИ ЗВ'ЯЗКАМИ

Представлено результати дослідження одного з основних напрямків протиправної діяльності організованих злочинних угруповань (формувань) з міжрегіональними та міжнародними злочинними зв'язками: етапи процесу викрадення людини з метою викупу, який складається з п'яти основних компонентів; структуру організованого злочинного угруповання, яке спеціалізується у цьому напрямку протиправної діяльності; основні методи впливу, які застосовуються членами угруповань з метою досягнення своєї мети та ін.

Ключові слова: викрадення людини з метою викупу, міжрегіональні та міжнародні злочинні формування.

Викрадення людей з метою викупу за ступенем суспільної небезпеки в структурі корисливо-насильницьких злочинів можна, як здається, поставити на один рівень з убивствами на замовлення та іншими подібними злочинами.

Аналіз наукової літератури, практичної діяльності правоохоронних органів, матеріалів масової інформації, які присвячені цій темі, свідчить про те, що в більшості випадків викрадення людей, з метою викупу чинять злочинні формування. Цей кримінальний бізнес, який приносить достатньо серйозні прибутки, зокрема властивий організованим злочинним угрупованням, які мають міжрегіональні та міжнародні злочинні зв'язки (і, як правило, формуються за етнічним принципом). Сказати точно, коли виник цей вид кримінального бізнесу достатньо складно, проте з повною впевненістю можна стверджувати, що викрадення людей з метою викупу, як один з напрямків злочинної діяльності існує з часів виникнення організованої злочинності.

Останнім часом найбільше поширене викрадення людей в СНД на півдні Росії, в Чеченській республіці та прилягаючих до неї територіях у період 1994-2000. Пік викрадення людей, за даними статистики, у цьому регіоні припав на 1996 рік; тільки за той рік було захоплено близько 427 осіб [1, 9]. Усього ж за даними правоохоронних органів в Росії за два роки (1998–1999) було викрадено близько 1300 осіб.

За статистичними даними на території Російської Федерації за вчинення даного виду злочину (ст. 126 КК Росії) зареєстровано: у 1997 році — 1140 злочинів, 1998 р. — 1415, 1999 р. — 1554. За вчинення цих злочинів у 1997 р. було затримано 722 особи, у 1998 р. — 938, 1999 р. — 1169 [2, 369].

Що ж треба розуміти під викраденням людей з метою викупу? На наш погляд, це протиправні навмисні дії, сполучені з таємним, відкритим (поєднаним з нападом чи ні) або за допомогою обману захопленням живої людини, вилученням її зі

звичних життєвих для неї умов і з наступним переміщенням її з місця постійного або тимчасового перебування та утримання проти її волі до іншого місця з метою одержання викупу.

На думку Н. Е. Мартиненко, процес викрадення у більшості випадків припускає сукупність трьох послідовних дій: захоплення, переміщення та наступне утримання потерпілого [3, 12].

На наш погляд, цей процес з метою викупу, як правило, складається з п'яти послідовних основних діянь:

1. розвідувальної діяльності, метою якої є виявлення майбутньої жертви.
- Проведення операцій для:
2. захоплення;
 3. переміщення;
 4. утримання;
 5. обміну жертви на викуп.

Структура організованих злочинних формувань, що спеціалізуються в цій галузі кримінального бізнесу достатньо гнучка, і наявність або відсутність тих або інших структурних елементів залежить від багатьох умов, у яких діють формування. Зокрема від кількості членів формування, території, на якій воно діє, національних особливостей і т. ін.. Так, наприклад, при незначній кількості членів формування, окремі функції, покладені на той або інший структурний підрозділ злочинного угруповання, можуть бути сумісні.

Умовно структуру організованого злочинного формування, що спеціалізується у цьому напрямку злочинної діяльності, можна розподілити на такі елементи:

1. Керівна ланка

Керувати злочинним формуванням може як один керівник, так і кілька; при цьому керівництво операціями по викраденню людей може здійснюватися як безпосередньо, так і через інших осіб (наприклад, через призначеного представника).

2. Група розвідки

Основними завданнями даного підрозділу є:

- виявлення майбутніх жертв, тобто осіб, які мають високий рівень матеріального забезпечення;
- детальне вивчення їх способу життя, а також членів сім'ї (вивчаються місця проживання, роботи та відпочинку, маршрути та час пересування; визначається наявність джерел і розмірів нелегального прибутку і т. ін.);
- вивчення зв'язків майбутньої жертви (виявляються та вивчаються близькі друзі, ділові партнери, наближені співробітники і т. ін.).

Кількість членів цього підрозділу може коливатися (та у середньому складатися) від двох до п'ятих осіб.

Так, у 1999 році у ході проведення спецоперації співробітниками спецпідрозділу УСБУ в Рівненській області, разом з УМВС були затримані 4 представника міжрегіонального злочинного угруповання осіб чеченської національності. Нелегально проживаючи в місті Рівно, вищевказані особи збирали інформацію про суб'єктів комерційної діяльності, а також намагалися встановити контакти з представниками місцевого кримінального середовища [4, 4].

3. Група захоплення

Здійснює безпосереднє захоплення жертви або жертв і доставку до місця майбутнього утримання. Підрозділ, як правило, озброєний, має засоби пересування та мобільного зв'язку. Кількісний склад підрозділу варіюється та залежить від таких обставин як:

- особистих властивостей жертви (рівня фізичної підготовки, наявності спеціальних знань та вмінь володіти прийомами самозахисту);
- наявності або відсутності охорони у майбутньої жертви;
- рівня фахової підготовки охорони та її озброєності;

2. За засобом впливу:

- психологічні;
- фізичні;
- сумісні.

У переважному числі випадків психологічному впливу підлягають усі об'єкти (потерпілі, родичі та ін.); фізичному — тільки потерпілі (тобто викрадені особи).

Необхідно відзначити, що потерпілі підлягають комплексному впливу (сумісному, — як психологічному, так і фізичному). Найбільш поширеною формою психологічного впливу є застосування різноманітних погроз, які передаються за допомогою різноманітних засобів зв'язку, а також записаних на аудіо- або відеоносіях, при чому рівень погроз, у випадку незгоди виконати запропоновані вимоги злочинців, зростає.

Зразкова схема здійснюваного впливу така:

Спочатку родичам різноманітними каналами зв'язку, частіше телефоном, повідомляють про викрадення, а також передають запис, на якому викрадений просить виплатити зазначену грошову суму. У випадку відмови від запропонованих вимог злочинці можуть передати родичам або представникам потерпілого відеозапис катувань, побиття потерпілого аж до покалічення. У випадках, коли з якихось причин злочинцям не вдається досягти бажаної мети, з метою сховати сліди злочину викраденого вбивають. Іноді факт вбивства можуть фіксувати на відеоплівку для подальшого психологічного впливу на оточення потерпілого.

Отже деякі висновки.

1. Суспільна небезпека аналізованого виду злочинного діяння велика.
2. Даним видом кримінального бізнесу займаються, як правило, організовані злочинні угруповання, які мають міжрегіональні та міжнародні злочинні зв'язки.
3. Проведення спецоперацій по звільненню викрадених людей ускладнено з багатьох причин; у тому числі, можливостями організованих злочинних угруповань, які мають міжрегіональні та міжнародні злочинні зв'язки, перевезення викрадених осіб з одного регіону до іншого, а також за межі країни. У зв'язку з цими обставинами виникають певні проблеми взаємодії між правоохоронними органами різноманітних держав.
4. Помічено стійку тенденцію зростання кількості викрадених людей з метою одержання викупу, в тому числі і на території України.
5. З прийняттям нового кримінального кодексу намітився прогрес у законодавчому забезпеченні боротьби з цим видом злочинної діяльності. Так, ст. 146 КК України передбачає відповідальність за викрадення людини, в тому числі за дії, вчиненні з корисливих мотивів у складі організованої злочинної групи, що обов'язково позитивно вплине на результати боротьби з міжнародними та міжрегіональними організованими злочинними формуваннями.

Література

1. *Рабы вольнолюбивых горцев*//Труд-Украина. — 2000. — № 7.
2. *Власть:криминологические и правовые проблемы. Российская криминологическая ассоциация. М., 2000. — 400 с.*
3. *Мартыненко Н. Э. Похищение человека: уголовно-правовые и криминологические аспекты. Автореф. дисс. канд. юрид. наук. — М., 1994. — 28 с.*
4. *Чужие тут не ходят*//Сегодня. — 3.12.99. — № 226.
5. *Осужденный за вымогательство Саид Асханов считает, что он подставил весь чеченский народ* //Факты. — 14.04.2000. — № 69.
6. *Московская милиция разыскивает уникальный сапфир* //Факты. — 8.04.2000. — № 65.
7. *Ронин Р. Своя разведка. Практическое пособие. — Минск: Харвест, 1998. — 340 с.*

